

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
РАДА ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На правах рукопису

КОСТЮК Павло Миколайович

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО
КОМПЛЕКСУ ВУГЛЕДОБУВНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
(на прикладі Львівсько-Волинського
басейну)

Спеціальність 08.00.04 - Розміщення продуктивних сил,
економіка районів України

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1994

AB 29.303

Дисертація є рукопис

Робота виконана в Раді по вивченню продуктивних сил
України АН України

ЛІНБ України ім.В.Стефаніка
00777771 (-)

Надзвичайні керівники: доктор економічних наук
Г. С. Фтомов
кандидат географічних наук
С. М. Проценко

Надзвичайні опоненти: доктор економічних наук, професор
А. М. Федорищева
доктор економічних наук, професор
Д. М. Стеченко

Відповідна організація - науково-дослідний економічний
Інститут Мінекономіки

Захист відбудеться 22 березня 1994 р. о 11-00
на засіданні спеціалізованої ради К 016.41.01 в Раді по
вивченню продуктивних сил України АН України за адресою:
252082, Київ-82, бульвар Т.Шевченка, 60.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Ради
по вивченню продуктивних сил України АН України.

Автореферат розісланий 22 лютого 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук

Д.К.Прейгер Д.К.Прейгер

ЛІНБ ім. В. Стефаніка
АН України

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Розвиток ринкових відносин в економіці незалежної України потребує ломки старих підходів до вирішення задач по підвищенню ефективності виробництва, раціоналізації продуктивних сил.

Створений виробничий потенціал потребує реконструкції і технічного переозброєння. Це зумовляє необхідність комплексного підходу до вирішення задач по обґрунтуванню і пошуку найбільш ефективних варіантів розміщення підприємств і виробництв внаслідок підвищення економіко-екологічного навантаження на окремі райони, особливо на вже освоєні в господарському відношенні.

Спад виробництва у народному господарстві зокрема на регіональному рівні свідчить про те, що народногосподарський комплекс не повністю реалізує свої можливості. Поряд з іншими чинниками це зумовлено і тим, що регіональний народногосподарський комплекс сприймається як система із заданими цілями, котрі, як і інші умови діяльності, вважаються стабільними протягом тривалого часу.

У своєрідному шокові поряд із ризиком і невизначеністю майбутнього перед народногосподарськими комплексами регіонального рівня постає два надзвичайно важливі завдання:

- 1) вибір мети і потрібного напрямку розвитку з різних альтернатив, які важко піддаються оцінці;
- 2) визначення найкращого способу досягнення мети.

Місце і пріоритетна роль вугледобувного комплексу в розвитку економіки примушує звернути увагу на дослідження питань його територіальної організації і виробничих зв'язків.

Розглянуті в літературі шляхи вдосконалення територіальної організації вугледобувного комплексу України зв'язані головним чином з новим будівництвом шахт. Такий підхід потребує значних інвестицій і часу на освоєння нових потужностей, що зводяться. В Україні - регіоні з великою ступінню господарського освоєння розвиток вугледобувного виробництва орієнтується в основному на використання інтенсивних факторів функціонування виробничого потенціалу. Тому потребує детального вивчення питання про можливості вдосконалення територіальної організації і спеціаліза-

ції вугледобувного виробництва. В дисертаційній роботі шляхи його вирішення пропонується розглянути на прикладі Львівсько-Волинського вугільного басейну. З позиції системного підходу розглядаються не тільки територіальна концентрація, але й її вплив на рівень спеціалізації господарського комплексу басейну. З покращенням основних показників розвитку останнього пов'язані економічні функції вугледобувного комплексу. Він відіграє важливу роль в економіці Львівської та Волинської областей і всього Західного економічного району.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних питань територіальної організації вугледобувного виробництва з розробкою пропозицій по вдосконаленню його розміщення, а також обґрунтування основних напрямків розвитку і вдосконаленню народногосподарського комплексу Львівсько-Волинського басейну.

Досягнення поставленої мети потребує формування і вирішення наступних задач:

в світлі економічної теорії суспільного поділу праці розкрити основні теоретичні передумови формування і розміщення вугледобувного виробництва в умовах пріоритетного розвитку паливно-енергетичного комплексу України, методичні принципи вдосконалення виробничих зв'язків і поставках вугілля;

економічно дати оцінку сучасного стану і виявити основні тенденції раціоналізації і розміщення вугледобувного виробництва;

розробити практичні рекомендації по формуванню оптимальної схеми функціонування вугледобувного виробництва: більш повному використанню трудових резервів чоловічої і жіночої праці Львівсько-Волинського басейну з урахуванням технічного прогресу і особливостей перспективного розвитку вугільної промисловості;

висвітлити принципи територіальної організації і ієрархічно упорядкувати управлінську структуру народногосподарського комплексу Львівсько-Волинського басейну;

визначити можливі напрямки збалансованого розвитку народногосподарського комплексу вугледобувної орієнтації.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є територіальна організація господарського комплексу вугледобувної спеціалізації Львівсько-Волинського басейну, а також практична реалізація раціонального розміщення виробництва і вдосконалення територіально-виробничих зв'язків.

Як об'єкт дослідження вибраний Львівсько-Волинський народногосподарський комплекс, який знаходиться біля західного кордону України з Польською Республікою в межах Львівської та Волинської областей.

Методика і методологія дослідження базується на сучасних наукових концепціях. Ними є мікроекономічний аналіз з використанням стратегічного маркетингового підходу, концепції життєвого циклу. Центральне місце посідає сприйняття народногосподарського комплексу через призму нової організаційної парадигми, яка полягає у певному відході від організаційного раціоналізму. Вона ґрунтується на системному та ситуаційному підході до організації і розглядає досліджений об'єкт як відкриту систему, котра зазнає значних зовнішніх впливів.

В процесі підготовки роботи були вивчені і проаналізовані наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, рекомендації наукових конференцій, офіційні методичні джерела з питань розміщення продуктивних сил. Для забезпечення основних положень роботи, висновків та пропозицій використані дані статистичних щорічників Міністату України за 1991-1992 рр., фактичні дані по кількості населення, промисловим підприємствам Львівської та Волинської областей, матеріали техніко-економічних обґрунтувань господарського комплексу Львівсько-Волинського басейну.

В роботі використані результати досліджень, виконаних в Раді по вивченню продуктивних сил України АН України в 1990-1992 рр. при прямій участі автора дисертації, матеріали УкрНДІпроекта, ДонВУТ, інституту економіки промисловості АН України.

При обробці первинної інформації, дослідженні методичних і методологічних питань розвитку і розміщення вугледобувного виробництва використовувався сучасний науковий апарат, до якого входять методи статистичних групувань, вибірових дослід-

жень, техніко-економічного аналізу, економіко-географічності ін.

Наукова новизна дисертації полягає в: визначенні суті поняття "Територіальна організація господарського комплексу вугледобувної спеціалізації", особливостей формування та його впливу на умови життєдіяльності населення регіону; розробці принципових підходів по організації вугледобувного комплексу при затуванні вугледобування; розробці методики комплексного дослідження регіонального розвитку вугледобувного комплексу Львівсько-Волинського басейну, що дозволяє з позицій функціональних факторів врахувати особливості територіальної організації його виробничих сил і відповідно визначити можливі шляхи розвитку на перспективу; аргументації варіантів по вдосконаленню територіальної структури з урахуванням аналізу вугледобувного виробництва і соціально-економічних результатів погодження оцінок ефективності на різних рівнях господарської діяльності.

Практична цінність проведених досліджень полягає в тому, що використання отриманих результатів створить методичну і методологічну основу для визначення соціально-економічних зрушень в регіональному господарському комплексі Львівсько-Волинського басейну і реалізації пакета запропонованих заходів по його територіальній організації, що є важливими умовами формування раціональної структури господарства регіону.

Апробація і реалізація роботи. Основні положення дисертаційного дослідження полягали в розробці рекомендацій для господарських органів України, Львівської та Волинської областей, в обговореннях на конференціях і семінарах, в публікації його основних положень.

Основні висновки і положення виконаного дослідження доповідались автором на науковому семінарі "Топливо-енергетический комплекс: проблемы и перспективы" (Київ, 1989 г.), Всесоюзній научній конференції "Проблеми підвищення економічної ефективності промислового виробництва" (Київ, 1990 р.), Всесоюзній науково-практичній конференції "Инвестиционный потенциал региона и его использование" (Київ, 1992 г.), на колоквиумі "Нада-

вичайні екологічні ситуації: аналіз і перспективи подолання" (Кривий Ріг, 1993 р.).

Найбільш важливі результати дослідження знайшли своє відображення в Схемі розвитку і розміщення продуктивних сил 25 областей України, міст Києва і Севастополя на період до 2005 р., Схемі розвитку і розміщення продуктивних сил України на період до 2010 р., Комплексному прогнозі науково-технічного і соціально-економічного розвитку України на 1996-2015 рр.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані в 8 роботах загальним обсягом 2,1 д.а.

Обсяги і структура праці. Дисертація складається із вступу, трьох глав, висновків, вміщує 194 сторінки машинописного тексту, 30 таблиць, 12 графічних малюнків, 13 додатків, списку використаних літературних джерел.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

викладений в 3-х главах, 9-ти параграфах.

Перша глава - НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

Територіальна організація виробництва - об'єктивний динамічний процес, який з усіма ускладненими формами організації суспільної праці веде до більш складної диференціації, різноманітності просторової організації і пропорціонального розвитку територіальних систем.

Формування територіальної організації проходить під впливом різних і не тільки економічних факторів. Найбільш потужним весь час діючим є науково-технічний прогрес. Його досягнення здійснюють рішучий вплив на склад, темпи і пропорції розвитку продуктивних сил України і областей.

Територіальна організація видобувного комплексу - це на певний період часу стан розміщених на даній території шахт, виконуючих виробничий процес по видобуванню вугілля на відповідному технічному рівні.

Основне направлення такої організації - забезпечення систематичного економічного росту комплексу. Його найважливішою характеристикою є найбільш повне задоволення потреб у вугіллі,

по видобутку якого і функціонує комплекс.

Чим динамічніше протікає в економіці вугледобувного комплексу процес розподілу праці, тим більше розрив в темпах росту його окремих басейнів. Уявлення про динаміку структурних зрушень дають дані табл. I.

Таблиця I

Темпи росту видобування вугілля по басейнах України, %

Вугільний басейн	1985- 1980 рр.	1990- 1985 рр.	1991- 1990 рр.	1992- 1991 рр.
Донецький	- 3,8	-12,8	-17,0	- 0,8
Львівсько-Волинський	-12,1	-19,8	-22,9	3,7
Дніпровський	- 4,5	9,5	-21,7	-19,4
ВСЬОГО:	- 4,1	-12,8	-17,7	- 1,5

Територіальна система народного господарства України - це регульована система суспільно-територіального розподілу праці. Проблема територіальної організації народного господарства вимагає вирішення питання виробничо-територіальних сполучень галузей, взаємозв'язків виробництв, форми їх розгалуження, а також питання технічні і екологічні. Галузевий і територіальний розподіл праці, складає єдину економічну систему, забезпечує виробництво і обмін готової продукції. Наукові положення, що лежать в основі системи закономірностей і принципів територіальної організації народного господарства, погляд з аналізом всіх умов і факторів, що впливають на розміщення підприємств, використовуються для економічного обґрунтування територіальних пропорцій розвитку господарства, структурних зрушень в розміщенні промислового виробництва, комплексного розвитку економічних районів. В літературних джерелах ці закономірності формуються і як принципи розміщення виробництва. Головними з них є наступні:

раціональна територіальна концентрація виробництва на базі нових досягнень науково-технічного прогресу, наближення енергоємких, матеріалоемких і водоемких галузей до джерел палива, енергії, сировини, води; підприємств масової, але мало-транспортальної продукції - до зон її споживання; підприємств

трудоємких галузей - до зон зосередження трудових ресурсів;

найбільш ефективна спеціалізація і раціональні територіальні зв'язки, що характеризують напрямлення розвитку і місце регіонів в системі загальнодержавного розподілу праці;

комплексний розвиток економічних районів, що забезпечує пропорційність функціонування господарств, котрі найбільш відповідають його місцевим природним і економічним умовам, економічно обґрунтований розвиток галузей спеціалізації, технічної і соціальної інфраструктури, охорони і раціонального використання природних ресурсів і навколишнього середовища.

Умови для створення комплексів вугільної спеціалізації у заданих районах визначені слідуючими обставинами:

відкриття корисних копалин вугілля зі сприятливими техніко-економічними показниками;

досягнення науково-технічного прогресу можуть сприяти переходу окремих видів переробної промисловості на нову сировину. В результаті у місцях її наявності можуть створитись вугледобувні підприємства (не виключена при цьому і переорієнтація);

нові досягнення технологічного процесу можуть впливати на зміну самої спеціалізації галузі: можливість і доцільність видобутку вугілля при освоєнні родовищ з глибокими вугленосними горизонтами;

видобуток вугілля може бути доцільним тільки при комплексному його використанні, тобто за умов отримання не одного, а цілого ряду корисних компонентів при розвитку вуглекімії;

зосередження нових галузей виробництва потребує включення в господарський обіг нових сировинних ресурсів, географія яких створює об'єктивні умови для розміщення видобувних підприємств по їх освоєнню;

вугледобувні підприємства можуть виникати і в районах, що характеризуються менш сприятливими умовами видобутку, ніж на освоєних. При цьому витрати праці внаслідок подолання таких несприятливих умов, як правило, не повинні перевищувати витрат на доставку вугілля з інших районів.

Підприємства вугледобувної промисловості відрізняються в значній мірі по масштабах зовнішніх зв'язків, характерною особливістю яких є односторонність, тобто перевага їх напрямку до

споживача. Ними, як правило, виступають територіально-просторові утворення, віддалені підприємства або населення. Об'єкти вугледобувної промисловості знаходяться на нижчих поверхах схеми єдиного технологічного процесу і складають матеріальну основу. В результаті науково-технічного прогресу і впровадження його досягнень у промислову діяльність на підприємствах даного типу широке розповсюдження отримало комбінування виробництва з властивими йому формами зв'язків: розгалуженими по малюнку і односторонніми по напрямку - від початкового продукту вугледобування до окремих, що базуються на його переробці.

Таким чином територіально-промислові комплекси з переважанням об'єктів вугледобувного типу виділяються своїми особливостями внутрішніх зв'язків і невиробничої інфраструктури. Наявність їх обумовлена тим, що в галузях виробничого ядра такого комплексу зайнята в основному чоловіча праця. В результаті чого утворився розрив між структурою трудових ресурсів і зайнятістю. Усунення цього розриву потребує організації додаткових робочих місць для трудової діяльності, створення яких найчастіше зв'язано з розвитком профілюючих галузей комплексу тільки по лінії раціонального використання трудових ресурсів. Сферою додаткової зайнятості можуть бути нові галузі спеціалізації і суміжні з ними ланки, підприємства або заклади комунально-побутового господарства, культури, освіти.

Таким чином із даної характеристики комплексу витікає що:

- 1) господарська діяльність Львівсько-Волинського басейну складний, динамічний процес, зумовлений виробленням природних ресурсів, територіальною розбалансованістю, соціальними і екологічними проблемами, котрий потребує системного підходу в його дослідженні;
- 2) господарський комплекс регіонального рівня формується складові різного характеру - економічного, екологічного, соціального, технічного;
- 3) регіональний господарський комплекс формується на основі принципів: структурність, цілісність, взаємозв'язаність, динамічність, керованість, спеціалізація;
- 4) регулювання територіальної організації господарського комплексу здійснюється шляхом взаємодії горизонтальних і вер-

тикальних зв'язків, між виробниками і споживачами.

Виходячи із можливостей і враховуючи специфіку системно-структурного підходу, дослідження народногосподарського комплексу регіонального рівня умовно можна розділити на три послідовні стадії: концептуальна, факторна і структурна, кінцевим результатом яких повинно стати встановлення рівня територіальної організації виробництва і утворення прогнозової концепції його розвитку.

Концептуальна-зумовлює формування теоретичної концепції, передбачає:

пізнання суті народногосподарського комплексу на основі діючих наукових категорій, понять, термінологій, а також аналізу концепції і підходів до вивчення територіальних проблем;

структурно-функціональний аналіз народногосподарського комплексу, виділення і характеристика функціональних типів систем, дослідження їх структури;

розробка основних методичних підходів по вивченню об'єктів і предмета дослідження.

Факторна - включає аналіз і характеристику основних факторів, котрі обумовлюють розвиток народногосподарського комплексу. Тут увага акцентується на:

значенні і рості соціально-економічного фактора в функціонуванні комплексу регіонального рівня, серед них в окремі групи виділені економічні, природно-ресурсні, соціально-інформаційні і екологічні;

аналіз розвитку спеціалізованої галузі, її масштабів і структури, територіальної диференціації в розрізі регіону.

Структурна - досліджує компонентний склад комплексу вугледобувної спеціалізації, яка і буде основною для встановлення рівня пропорційності територіальної (просторової) організації і утворення прогнозової концепції розвитку Львівсько-Волинського басейну на перспективу.

Друга глава "ТЕНДЕНЦІЇ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ЛЬВІВСЬКО-ВОЛИНСЬКОГО БАСЕЙНУ" присвячена дослідженню факторів, що формують господарський комплекс вугільної спеціалізації на прикладі Львівсько-

Волинського басейну. Велика різноманітність факторів, що впливають на формування структури і організацію комплексу (вугільної спеціалізації), потребує диференційованого підходу до вивчення як самих факторів, так і тієї ролі, яку вони відіграють в розвитку промисловості досліджуваного регіону.

Сукупність представлених факторів формування територіальної структури господарських комплексів знаходиться в прямій чи посередній залежності. До незалежних відносяться природні і екологічні умови і ресурси території, виробнича інфраструктура. Опосередні - це фактори впливу суспільної організації виробництва: галузева спеціалізація економічної бази регіону, територіальна організація сировинних і товарних пі споживачів (табл. 2).

В аналітичній частині дисертаційної роботи Львівсько-Волинський басейн представлений Нововолинським і Червоноградським геолого-промисловими районами (табл. 3).

Таким чином, промислові запаси Нововолинського району складають 31,8 млн т, це 12 % від усього басейну, ділянки підготовлені для промислового освоєння складають 41,2 млн т - 12 % відповідно. Даний район практично не має перспектив по вилдобутку вугілля.

Балансові запаси Червоноградського родовища по 12 діючим підприємствам підраховані по кондиції з мінімальною потужністю пласта 0,6 м і максимальною зольністю до 40 %, промислові запаси на діючих шахтах - 284,4 млн т; на ділянках підготовлених до промислового освоєння - 212,4 млн т. Ділянки, що розвідуються по попередніх підрахунках становлять - 297,0 млн т, перспективні - 61,2 млн т (табл. 3).

Становище по ПО "Укрзахідвугілля" складається так, що діючі шахти басейну практично вичерпали свої можливості для нарощування виробничих потужностей. Краї пласта відроблені, запаси, що залишилися зосереджені в основному в малопотужних вугільних пластах.

Більшість діючих шахт басейну на перспективу до 2010 року зупиняє свою діяльність в зв'язку з виробленням запасів.

Всього до 2005 року виробничу діяльність зупинять близько 14 шахт, що складає 70 % ПО "Укрзахідвугілля".

Таблиця 2

Класифікація факторів розвитку господарської системи

Назва сукупності факторів	П о р я д о к ф а к т о р і в		
	I-й порядок	II-й порядок	III-й порядок
I. Економічні	концентрація суспільного виробництва	спеціалізація суспільного виробництва	кооперування суспільного виробництва
II. Природо-ресурсні	наявність родовищ корисних копалин, умови їх залягання, потужність, особливості геологічної будови і території	транспортна забезпеченість території	забезпеченість виробничої інфраструктури
III. Соціально-інформаційні	лояльність системи розселення і густота населення в ній	забезпеченість культурно-побутовими закладами	науково-інформаційний потенціал системи розселення
IV. Екологічні	антропогенний вплив	рівень забруднення в процесі виробництва	рекреація і рекультивація

Таблиця 3

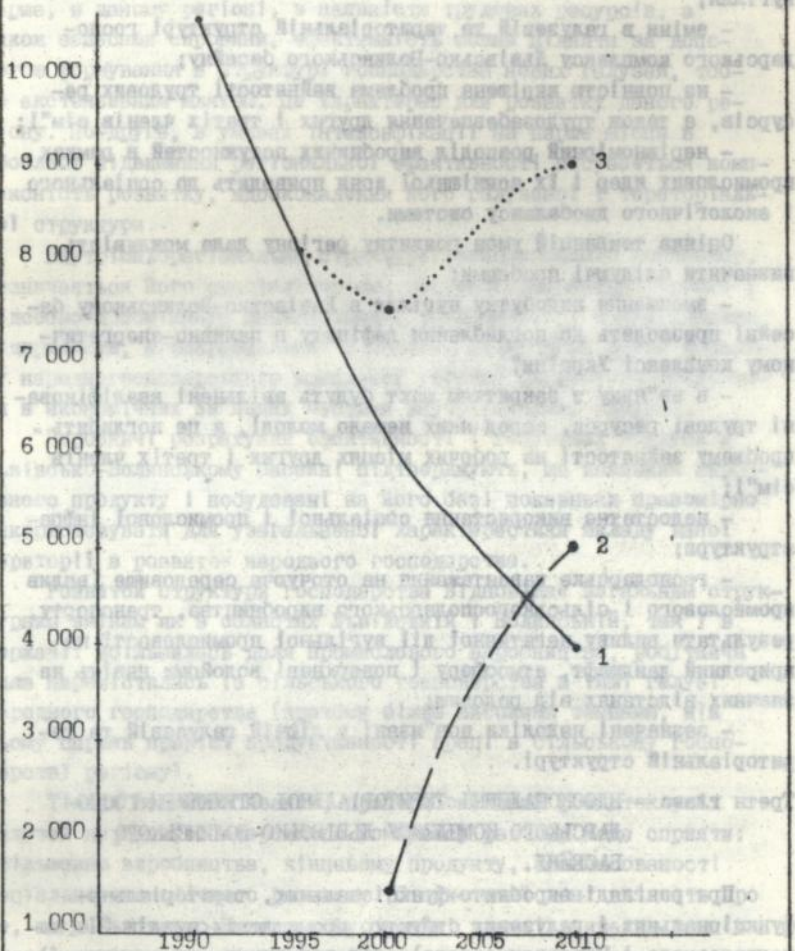
Розподіл балансових запасів по ступенях освоєння і розвідки по Львівсько-Волинському вугільному басейну

Ступінь розвідки	Балансові запаси, млн т			
	Всього	В тому числі по категорії		
		A+B	C ₁	C ₂
Діючі шахти	316,2	139,9	176,1	0,2
В тому числі:				
Нововолинський район	31,8	16,6	15,2	-
Червоноградський район	284,4	123,3	160,9	0,2
Ділянки підготовлені для промосвоєння	253,6	143,6	106,2	3,8
Ділянки, що розвідуються	297,0	14,9	232,5	49,6
Ділянки перспективні для розвідки	61,2	2,0	31,9	27,3
ВСЬОГО по басейну	928,0	300,4	546,7	80,9

Слід також зазначити, що економіка Львівсько-Волинського регіону знаходиться в динаміці, подальший розвиток регіону бачиться в зменшенні видобутку вугілля.

Аналіз можливостей розвитку Львівсько-Волинського басейну підтверджує, що за 1992 р. видобуток вугілля становив 1024,1 тис. т і здійснювався 16 шахтами і одним шахтоуправлінням. В перспективі видобуток вугілля по об'єднанню буде знижуватись і складатиме в 2010 р. 3945 тис. т (мал. 1/1). Будівництво нових шахт дозволяє збільшити рівень видобутку вугілля майже до 10 тис. т (мал. 1/3), з урахуванням приросту 5100 тис. т (мал. 1/2). Нові шахти будуть будуватися на розвіданому Тягловському родовищі. Однак слід зазначити, що рішення будівництва нових шахт прийняті з врахуванням інтересів галузі, що приведе до ускладнення соціальних і економічних проблем території регіону.

На базі оцінки умов розвитку вугледобувного комплексу та економічної ситуації Західного регіону визначені наступні тенденції:

Мал.1 1. Вилдобуток вугілля по п'ятиріччях без вводу нових потужностей
 2. З введенням нових потужностей
 3. Вилдобуток вугілля по п'ятиріччях з урахуванням повного освоєння потужностей

АН Укр

- виснаження балансових запасів родовища кам'яного вугілля;

- зміни в галузевій та територіальній структурі господарського комплексу Львівсько-Волинського басейну;

- не повністю вирішена проблема зайнятості трудових ресурсів, а також трудозабезпечення других і третіх членів сім'ї;

- нерівномірний розподіл виробничих потужностей в рамках промислових ядер і їх зовнішньої зони приводить до соціального і екологічного дисбалансу системи.

Оцінка тенденцій умов розвитку регіону дала можливість визначити наступні проблеми:

- зменшення видобутку вугілля в Львівсько-Волинському басейні призводить до поглиблення дефіциту в паливно-енергетичному комплексі України;

- в зв'язку з закриттям шахт будуть звільнені кваліфіковані трудові ресурси, серед яких немало молоді, а це поглибить проблему зайнятості на робочих місцях других і третіх членів сім'ї;

- недостатнє використання соціальної і промислової інфраструктури;

- господарське навантаження на оточуюче середовище (вплив промислового і сільськогосподарського виробництва, транспорту, результати впливу негативної дії вугільної промисловості на природний ландшафт, атмосферу і поверхневі водойми навіть на значних відстанях від родовищ;

- зазначені недоліки пов'язані в діючій галузевій та територіальній структурі.

Третя глава - ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ЛЬВІВСЬКО-ВОЛИНСЬКОГО БАСЕЙНУ.

При розгляді виробничо-функціональних, територіально-функціональних і галузевих структур промислових вузлів (Червоноградського і Нововалинського) слід зазначити, що структурні зміни проходять під впливом планомірно здійснюваних заходів, що мають забезпечити пропорції у народному господарстві, сприяти досягненню соціально-економічних цілей суспільного розвитку. Збалансованість господарського комплексу за рахунок струк-

турних зрушень може бути досягнена слідуючими шляхами. По-перше, в даному регіоні, з наявністю трудових ресурсів, а також запасами сировини, ефективність можна підняти за допомогою формування в структурі господарства нових галузей, тобто екстенсивним шляхом. Це характерно для розвитку даного регіону. По-друге, в умовах інтенсифікації на перше місце в проблемі підвищення регіональної ефективності висувається комплексність розвитку, вдосконалення його галузевої і територіальної структури.

Внутрішньорегіональна структура господарського комплексу, визначається його спеціалізацією, системою інфраструктурного і підсобно-допоміжного забезпечення, розміщенням і кооперуванням підприємств, агропромислових утворень. Підвищення рівня розвитку народногосподарського комплексу регіону впливає на збільшення в економічних зв'язках частини внутрірайонних галузей.

Виробничі розрахунки ефективності і галузевих зрушень в Львівсько-Волинському басейні підтверджують, що показник виробленого продукту і побудовані на його базі показники правомірно використовувати для узагальненої характеристики вкладу даної території в розвиток народного господарства.

Розвиток структури господарства відповідає загальним структурним змінам як в областях Львівській і Волинській, так і в державі: збільшилась доля промислового виробництва, робітнича сила перемістилась із сільського господарства в інші галузі народного господарства (причому більш високими темпами, ніж цьому сприяв приріст продуктивності праці в сільському господарстві регіону).

Тільки взаємозв'язаний, пропорціональний розвиток усіх галузей народногосподарського комплексу регіону може сприяти збільшенню виробництва, кінцевого продукту, збалансованості соціально-економічного розвитку. Статистичні дані свідчать про те, що в Львівсько-Волинському басейні значні зниження темпів чистої продукції вугільної промисловості супроводжувались зниженням темпів росту національного доходу.

Разом з тим комплекси регіонів мають визначену певну самостійкість і різне значення для вирішення проблем даного профілю як в області, так і в державі.

В результаті аналізу ситуації, що склалась в територіаль-

но-галузевої структури вугледобувного комплексу Червоноградського промислового вузла (Львівська область) встановлено наступне:

концентрація виробництва і населення в рамках басейну сприяє поглибленню диспропорцій, що склалися в його територіальній структурі незалежно від спеціалізації промисловості; недостатня увага до умов поглиблення спеціалізації на основі комплексності приводить до деякої незавершеності її територіальної структури, що з'являється в результаті відсутності додаткових виробництв.

Структурна схема просторових систем в період, за який розглядається господарський комплекс, в цілому адекватна спеціалізованим міжгалузевим центрам видобувної промисловості.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Основні результати виконаних досліджень полягають у наступному:

1. В залежності від умов формування і територіальної структури вугледобувного комплексу Львівсько-Волинського басейну фа гори доцільно згрупувати таким чином: найбільш вагомі - це фактори суспільної організації виробництва: галузева спеціалізація економічної бази регіону, виробничі зв'язки і інше. До менш вагомих слід віднести: виробничу інфраструктуру, природні умови, ресурси території і екологія.

2. Основними властивостями народногосподарського комплексу є: територіальність, цілісність, взаємозв'язаність, динамічність, керованість, цільова направленість.

3. Дослідження народногосподарського комплексу проведено на основі його структурності. Результатом такого підходу стало виділення окремих структур: функціональної, територіальної, елементної і управлінської, що дозволило детально вивчити і розкрити особливості розвитку господарського комплексу.

4. Результатом дослідження територіальної структури стало виділення і характеристика основних її елементів: промислових пунктів, центрів, вузлів, локальних і низових промислових систем, внутрірегіональних промислових районів і зон.

5. В умовах зниження рівня вугледобувного виробництва у Червоноградській і Нововолинській промислових зонах виявлено

слідуюче:

недостатній облік зміни динаміки розвитку спеціалізованої галузі привів до деяких змінень в виробничо-функціональній структурі промисловості Львівсько-Волинського басейну, які проявляються при відсутності додаткових виробничих ланок в машинобудівній і легкій промисловості;

недостатнє впровадження в вугледобувній галузі нових технологічних розробок, повинні забезпечувати розширення добування кам'яного вугілля, а також сприяти деякій стабілізації розвитку галузі. При цьому можлива дорозвідка нових промислових запасів вугілля придатних для експлуатації;

виявлені можливості перепрофілювання вугледобувної галузі в районах закриття шахт, з розвинутою інфраструктурою, наявністю кваліфікованих кадрів, спеціалістів;

в промислових ядрах (м. Червоноград, м. Нововолинськ) не повністю вирішена проблема зайнятості трудових ресурсів, а також в навколишніх промислових зонах. Мається на увазі залучення до трудозабезпечення других і третіх членів сім'ї;

має місце нерівномірний розподіл виробничих потужностей в рамках промислових ядер і їх зовнішньої зони, що негативно відображається на екологічному балансі системи;

розподіл виробничих потужностей в рамках промислових ядер галузі здійснюють істотний негативний вплив на ландшафт, атмосферу і поверхневі водоймища не тільки в безпосередній близькості від вугільних підприємств, але і на значних від них відстанях.

Тому для усунення зазначених недоліків в діючій структурі промисловості народногосподарського комплексу і розробки основних напрямків її вдосконалення доцільно провести додаткові дослідження по встановленню пропорційності між елементами матеріального балансу системи.

6. Аналіз тенденцій розвитку структури промисловості Червоноградського і Нововолинського вузлів дозволяє виявити деякі невідповідності між її елементами. Це дозволило намітити шляхи їх усунення.

Для машинобудівного комплексу в регіоні головним напрямком галузевої структури є його прискорений розвиток, а також галузей, котрі забезпечують цей розвиток: електронної, легкої,

ремонтного обслуговування, складського і транспортного господарства. Здійснення намічених заходів створить додаткові можливості подальшого вдосконалення комплексу в цілому.

В умовах функціонування вугледобувного, збагачувального, ремонтно-механічного повного циклу виробництва, подальший економічний ріст Львівсько-Волинського басейну доцільно здійснити у напрямку головного виробництва, за рахунок будівництва нових шахт, перепрофілювання діючих потужностей на базі тих, що вибули, а також за рахунок розширення машинобудівного, хімічного і електронного виробництва.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ,

в яких містяться результати досліджень по темі дисертації

1. Проблеми підвищення економічної ефективності промислового виробництва // Проблеми розвитку регіонів и ускорение НТП: Сб. научн. трудов.- М.: 1990.- С. 124-127.

2. Прогнозирование экономического развития УССР: опыт и проблемы // Перспективы развития Львовско-Волинского угольного бассейна: Сб. научн. трудов.- Киев: СОПС УССР АН УССР.- С. 95-103.

3. Проблеми раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу УРСР // Перспективи розвитку Львівсько-Волинського народногосподарського комплексу: Тез. доповід. наукової конференції.- Чернівці, 1991.- С. 96.

4. Формирование и реализация энергетической политики Украины // Формирование народнохозяйственного комплекса Львовско-Волинского бассейна: Сборн. научн. трудов.- Киев: СОПС Украины АН Украины, 1992.- С. 123-128.

5. Проблеми землепользования в условиях реформирования экономики // Эволюция природно-ресурсного потенциала в горнодобывающих регионах (на примере Львовско-Волинского бассейна).- СОПС Украины АН Украины, Киев, 1993.- С. 166-167.

6. Надзвичайні екологічні ситуації: аналіз і перспективи подолання // Еволюція природно-ресурсного потенціалу у гірничодобувних регіонах.- Кривий Ріг, 1993.- С. 20-21.

Підп. до друку 16.02.94. Формат 60x84/16
Сфс.др. Ум.-др.арк. / / Ум.фарб.-відб. / /
Обл.-вид.арк. 1,0. Зам. № 20 Тираж 100 прим.

Рада по вивченню продуктивних сил України АН України
252032 Київ-32, бульвар Т.Шевченка, 60
Дільниця ротاپринтного друку РВПС України АН України
252032 Київ-32, бульвар Т.Шевченка, 60

1160810

AB 29.303